

Datum: 2015-06-04
Talare: Martin Noréus
Möte: Fondbolagens förening

Finansinspektionen
Box 7821
SE-103 97 Stockholm
[Brunnsgatan 3]
Tel +46 8 787 80 00
Fax +46 8 24 13 35
finansinspektionen@fi.se
www.fi.se

Viktiga frågor för fondbolagen

Hej och tack för att jag får komma hit och prata.

Sverige är ett land av fondsparare. 98 procent av alla vuxna svenskar sparar i fonder. 61 procent av våra barn har ett fondsparande också. Det är imponerande siffror.

Att spara i fonder är ett bra alternativ för många konsumenter. Det är många gånger enklare och mindre riskfyllt än att investera i aktier och erbjuder möjligheter till betydligt bättre avkastning än ett bankkonto. Det finns därför egentligen ingen anledning till att vanliga fonder ska vara överst på vår tillsynsradar.

Men när så många av oss sparar i fonder är det särskilt viktigt att fondmarknaden fungerar på ett bra sätt. Därför är det olyckligt när vi hittar problem som spänner över hela marknaden eftersom det får stor negativ inverkan för många konsumenter.

Den utbredda förekomsten av dolda indexfonder är ett sådant problem som vi tittat mycket på senaste tiden och som jag vill prata lite om här idag. Därefter tänkte jag också ta upp frågan om sanktioner mot enskilda styrelseledamöter och den omdebatterade frågan om ett provisionsförbud.

Dolda indexfonder

Som de flesta av er vet utgör aktivt förvaltade fonder den största delen av fondmarknaden. Ett annat alternativ är att placera pengarna i billigare indexfonder som passivt följer ett visst index, vilket allt fler väljer att göra men marknadsandelen för dessa är fortfarande väsentligt mindre.

Det behöver inte vara fel att investera i en aktivt förvaltd fond. Många gånger kan det tvärtom vara bra. Men det centrala är att alla konsumenter som köper andelar i en aktivt förvaltd fond får vad de betalar för – en förvaltning som genom aktiva val syftar till att nå en högre avkastning än index. Så har det inte alltid fungerat.

Tvärtom har vi sett för många exempel på faktablad som ger sken av att fonden siktar på att slå ett jämförelseindex men där förvaltningen inte sker på ett sätt som skulle göra det möjligt. Kortfattat har faktabladen många gånger varit missvisande och stundtals direkt vilseledande. Det är inte acceptabelt och något som vi, liksom många andelsägare, ser väldigt allvarligt på.

Vilken typ av fond man köper spelar också stor roll i plånboken till slut. Ett enkelt räkneexempel visar att skillnaden mellan att välja en indexfond eller en aktivt förvaltd fond på 30 års sikt kan röra sig om hundratusentals kronor. Vid ett månadssparande på 1000 kronor och en avkastning på sex procent per år kommer en fond som kostar en procentenhet mindre, vilken är den vanliga skillnaden mellan en indexfond och en aktivt förvaltd fond, att generera nästan 175 000 kronor mer i avkastning. Det är mycket pengar.

Utöver problemen med faktabladen har vi också sett en hel del brister i styrelsens uppföljning av fondernas placeringsstrategier. Det är viktigt att uppföljningen inte bara sker på en aggregerad nivå utan att styrelsen också ser till att följa upp varje enskild fond som företaget säljer. Det här är något som styrelsen måste ta ansvar för enligt fondföreskrifterna och något som jag särskilt vill betona för er som styrelseledamöter i fondbolag.

Som de flesta av er vet har vi under våren haft intensiva diskussioner med branschen om hur vi bäst ska lösa problemen. Och det är positivt att fondbolagen nu har åtagit sig att göra sitt yttersta för att se till att det här fenomenet försvinner från marknaden och att konsumenterna både förstår bättre vad de köper och att de faktiskt får vad de betalar för.

Nu förutsätter vi att branschens åtgärder kommer att få effekt. Något som vi noga kommer att följa under den närmaste tiden framöver. Vi tror att branschen kommer nå hela vägen fram men om så inte blir fallet är FI redo att gå vidare med reglering.

Sanktioner mot enskilda ledamöter

En annan fråga som varit på tapeten under året och som jag vill ta lite tid att beröra är frågan om sanktioner mot enskilda styrelseledamöter. Något som redan är en verklighet för banker, kreditmarknads- och värdepappersbolag men som med UCITS 5 också kommer omfatta fondbolagen.

Sanktioner mot enskilda personer i företagens styrelser liksom de verkställande direktörerna har diskuterats flitigt det senaste året. Tongångarna har stundtals varit höga och vissa namnkunniga styrelseledamöter i finansiella företag har lämnat sina poster på grund av de nya reglerna.

Jag tror att den oro som vi vet finns till en del bottnar i osäkerhet om hur FI ser på dessa frågor. Jag vill därför ta lite tid att förklara hur FI resonerar.

Det första jag vill framhålla är att FI faktiskt redan sedan tidigare har en möjlighet att vända sig mot enskilda personer i styrelserna. FI kan anmärka på att en person ingår i styrelsen, det vill säga i praktiken avsätta den personen. Så ett personligt ansvar är inget nytt. Samtidigt har FI använt denna möjlighet bara i något enstaka fall genom åren.

Det visar att FI:s grundsyn är att tillsyn riktas mot företagen, inte individerna, och att det är företagen som vi ska ingripa mot. Det är svårt att jämföra äpplen och päron, men att FI sällan valt att avsätta styrelseledamöter ger en fingervisning om att ingripanden med sanktionsavgifter mot styrelseledamöter inte kommer att bli någon masshantering.

En annan viktig aspekt att slå fast är att den nya sanktionsmöjligheten kommer ur gemensamma regler inom EU. Det är inget som är unikt för Sverige eller för den delen något som vi i Sverige har varit särskilt angelägna om att få på plats. Men nu är det en realitet i hela EU och vi liksom företagen behöver anpassa oss till den nya verkligheten.

Vi behöver också titta närmare på hur reglerna faktiskt ser ut. Det som började gälla för bland annat banker den 1 maj i år innebär att enskilda styrelseledamöter och verkställande direktörer kan få personliga sanktionsavgifter om ett finansföretag har *allvarligt* misskött sig och om det går att visa att personen i fråga har *orsakat* problemen. Antingen genom *uppsåt* eller *grov oaktsamhet*.

Att ha allvarligt misskött sig handlar om situationer där bristerna är så omfattande att FI återkallar företagets tillstånd eller stannar vid en varning om FI bedömer att företaget har möjlighet att rätta till problemen.

Just definitionerna är centrala. Det ska alltså handla om situationer där personen i fråga med flit, eller på grund av grov vårdslöshet, personligen har orsakat företagets problem. Och de problemen ska vara så allvarliga att FI dragit tillbaka bolagets tillstånd eller delat ut en varning. Först då kan det bli tal om att någon ska hållas personligt ansvarig.

En sak som vi kan konstatera, givet hur reglerna ser ut, är att detta troligtvis inte kommer att inträffa särskilt ofta. Som vi ser det är det självklart att styrelseledamöter ska vara beredda att bära ansvaret för vad de själva och styrelsen gör eller inte gör. Ibland får det personliga konsekvenser.

En konsekvens kan vara, som jag nyss förklarat, att styrelseledamöten inte får vara kvar, en annan att personen ifråga underkänns vid en kommande ledningsprövning. Och numera är ju en ytterligare konsekvens den personliga sanktionsavgiften. Men det är viktigt att framhålla att för de allra flesta styrelseledamöter är detta en närmast hypotetisk fråga. Det är inga småsaker som utlöser konsekvenser som dessa. De allra flesta styrelseledamöter tar

uppdraget på stort allvar och ser till att företagen är välskötta. De här reglerna påverkar helt enkelt inte dessa personer.

Dessutom talar förarbetena om att en person ska anses ha agerat grovt oaktsamt om den personen har underlåtit, alltså i det närmaste låtit bli, att förstå reglerna. Det ska alltså röra sig om situationer där personen i fråga helt och hållet struntat i att sätta sig in i verksamheten överhuvudtaget. Det är inte rimligt att anta att det kommer vara fallet i särskilt många situationer.

En annan viktig fråga att ta upp är om vissa styrelseledamöter kommer att bli särskilt påverkade av de nya reglerna. Här syftar vi framförallt på de som särskilt utses för att se till att företaget håller sig till de olika regelverken. Här menar FI att ansvaret för att företaget följer reglerna först och främst vilar på hela styrelsen snarare än på enskilda ledamöter.

Jag vill också ta upp frågan om straffavgiftens storlek. Det maximala beloppet på fem miljoner euro, eller dubbelt så mycket som företagen tjänat på att bryta mot regeln, är ett betydande belopp. Men det är framtaget för att täcka även de allra allvarligaste regelbrotten i de största europeiska bankerna. Det är ett rimligt antagande att det inte kommer utgöra normen för hur beloppen eventuellt skulle sättas i Sverige.

I stället kommer FI som i övriga fall titta på hur allvarlig överträdelsen varit, hur länge den pågått, dess konkreta och potentiella effekter på det finansiella systemet, skador som uppstått och graden av ansvar. Det kommer också vägas mot den berörda personens ekonomiska förhållanden.

Till sist vill jag än en gång lyfta fram och påminna om det jag sa tidigare: Vi kommer även framöver främst att fokusera på företagen under tillsyn. Det är där vi tror att vi gör den viktigaste insatsen. Nu kommer snart möjligheten att ingripa mot enskilda med sanktionsavgifter även för fondbolagen. Men det är sannolikt något som kommer vara ovanligt, förhoppningsvis till och med sällsynt.

Provisionsförbud

Till sist vill jag ta en stund för att diskutera provisionsförbudet. Alla här inne vet att FI vill införa ett provisionsförbud. Vi har sett för många exempel på hur konsumenter far illa när de får råd att spara i dyra och många gånger väldigt komplexa produkter. Men det handlar inte bara om de mest iögonfallande fallen av direkt olämpliga produkter, utan även om att rådgivare idag generellt saknar incitament att rekommendera bra och prisvärda produkter. Vi tror att det enda sättet att lösa problemet är att se till att rådgivarna inte har något annat ekonomiskt intresse än att göra det som är bra för konsumenten.

Vi anser därför att det finns ett behov av ett brett provisionsförbud som omfattar all rådgivning till konsumenter, oavsett vilken typ av företag som utför rådgivningen. Samtliga provisioner bör därför förbjudas i lag. Detta är också något som vi framhållit i vårt remissvar till Värdepappermarknadsutredningen.

Något som är beklagligt i diskussionen om ett provisionsförbud är att det glöms bort att rådgivning egentligen inte borde vara särskilt svårt att ordna på ett bra sätt. Rådgivning borde för de allra flesta konsumenter handla om att undvika dyra och onödigt komplexa produkter. Rådgivningen borde helt enkelt handla om att ge råd som bara är bra för konsumenten.

Uttryckt på det här sättet ser jag inte heller att någon skulle vara emot det. Däremot är många organisationer och branschföreträdare emot provisionsförbudet men då utifrån en rad andra problemställningar som man menar att förbudet kommer att leda till. Några av argumenten skulle jag gärna vilja bemöta idag.

Det första är att ett provisionsförbud drastiskt skulle försämra konkurrensen på marknaden. Och med sämre konkurrens menar man att det kommer leda till att det finns färre rådgivare och fondbolag. Att det kommer bli färre rådgivare tror jag vi alla kan vara överens om. Men att det innebär att konkurrensen blir sämre menar vi är en felaktig slutsats. Den kommer snarare att kunna bli bättre. Men då behöver vi slå fast vad konkurrens egentligen är och varför det är bra.

Att det finns många företag som ger dåliga råd eller många fonder som är dyra i relation till sin prestation är inte en konkurrens värd att bevara. Det är bara ett dåligt system som missgynnar konsumenter. Meningsfull konkurrens handlar i stället om att det finns flera aktörer som pressar varandra att bli bättre och på så sätt leder till att konsumenter erbjuds bättre och mer ändamålsenliga produkter. Många gånger också billigare.

Den typen av konkurrens får vi aldrig i dagens system. Men det skulle kunna bli verklighet om vi förbjuder provisioner. För om vi hade verkligt oberoende rådgivare, rådgivare som får betalt av konsumenterna baserat på hur duktiga de är på att hitta bra och billiga produkter, skulle det kunna förändra marknaden i grunden.

Det skulle till exempel leda till att fler konsumenter helt enkelt skulle få en bättre avkastning. När mindre pengar försvinner i avgifter och färre köper olämpliga produkter med hög risk för förlust kommer deras sparande att öka i värde. Det i sin tur skulle leda till att avkastningen kommer att bli avgörande för hur väl rådgivare kommer att kunna locka till sig nya konsumenter i framtiden. Rådgivare kommer att tvingas att visa hur deras tjänster faktiskt skapar ett mervärde för konsumenterna och ju bättre prestation de kan visa desto mer kommer förtroendet för de skickliga rådgivarna att öka och med det efterfrågan på bra rådgivning.

Ett annat vanligt förekommande argument som jag vill bemöta är att ett provisionsförbud skulle leda till att färre personer vill ha och kommer att få rådgivning. Det tror vi inte stämmer. Tvärtom tror vi att en ökad efterfrågan på bra rådgivning skulle kunna leda till att det växer fram nya och enklare former av rådgivning. Det är rimligt att tro att en ny marknad kommer få rådgivare att ta fram prispressade produkter och förenklad rådgivning som bättre svarar mot behovet hos kunder med mindre placeringsbart kapital. Det skulle på sikt kunna leda till att fler, inte färre, får rådgivning trots att kunderna betalar för det själva.

Det skulle vara en klar förbättring mot idag. En genomgång av ett antal undersökningar som gjorts av FI visar att de flesta kunder som fått rådgivning har ett placeringsbart kapital på mellan en halv och 2 miljoner kronor. Det är mer än vad de flesta svenskar har i sparkapital och tyder på att de minst beställda idag inte får någon rådgivning att tala om. I en ny värld med bättre och riktigt oberoende rådgivare ser vi att det skulle kunna ändras.

Det tredje argumentet som jag vill bemöta är att ett provisionsförbud skänker hela marknaden till de stora aktörerna. Det ser vi inte framför oss. Ett förbud kommer initialt innebära att större aktörer enklare kan anpassa sig eftersom de uteslutande kan sälja sina egna produkter.

Men på sikt tror vi att en oberoende rådgivning som fungerar kommer att sätta press på de stora aktörerna. Att bara sälja sina egna fonder kommer att bli svårare eftersom konsumenterna ser vad de oberoende rådgivarna kan erbjuda. Flera stora aktörer kommer troligen känna sig tvingade att kunna erbjuda även externa fonder. Det kommer troligtvis också att leda till att de stora aktörernas egna produkter blir bättre för att möta den nya efterfrågan.

Sammanfattningsvis ser vi att ett förbud mot provisioner har många fördelar. Det kommer inte bara att bidra till att konsumenter kan känna sig mer trygga med de råd de får. Det kommer också skapa förutsättningar för en marknad där aktörer på riktigt tävlar om att vara bäst för konsumenterna och där trycket på att skapa bättre och billigare sparprodukter blir påtagligt.

Allt det här är vad vi menar med meningsfull konkurrens som främjar ett gott konsumentskydd. Det har vi inte på sparandemarknaden i Sverige idag.

Det är det dags att vi ändrar på.

Tack.